

WAU:TA WU:SSA - LIBER LAG 2018

Risto Heikkinen, Marjatta Puustinen,
Suvipäivi Pöytälaakso-Koistinen ja Jonna Toukonen

Kirjoittajat osallistuivat Liberin arkkitehtuuriryhmän järjestämään LIBER LAG -seminaariin Itävallassa Wienissä 18.-20.4. Seminaarissa esiteltiin arkkitehtonisiksi maamerkeiksi suunniteltuja vaikuttavia kirjastorakennuksia, mutta joukkoon mahtui myös vanhojen rakennusten uudistusprojekteja. Kautta esitysten punaisena lankana kulki pohdinta siitä, meneekö muoto käyttötarkoituksen edelle ("form over function") vai voiko arkkitehtoninen maamerkki olla myös käytännöllinen? Seminaari huipentui käyttäjäkokemusten ja -näkökulman korostamiseen: rakennus voidaan suunnitella monumentiksi, mutta tilan tärkein tehtävä on palvella sen käyttäjiä.

Kuusi arkkitehtia, yksi yhtenäisen ja elävä kampusalue

Kahden vuoden välein pidettävä LIBER LAG -seminaari järjestettiin tänä vuonna Wienin kauppakorkeakoulun (WU) kampuksen kirjasto- ja oppimiskeskuksessa. Samassa talossa toimivat myös IT-, opiskelu-, kv- ja työelämäpalvelut.

Aiemmin WU:n kampus oli hajautunut eri puolille Wieniä, mutta

kun aiemmat 70-luvun rakennukset kävivät pieniksi ja ne todettiin paitisi epäkäytännöllisiksi myös kalliiksi korjata, tehtiin vuonna 2007 päätös koko WU-kampuksen siirtämisestä ja rakentamisesta uuteen paikkaan. Nykyinen kampusalue valmistui 2013 ja se koostuu kansainvälisen arkkitehtuurikilpailun kautta toteutetusta kuudesta rakennuksesta, jolla jokai-

sella on eri arkkitehti.

Kampuksen suunnittelun lähtökohta oli saada opiskelijat kampukselle työskentelemään ja viihtymään yksin ja yhdessä. Verkko- ja etäopiskelu eivät opeta kaikkia tarvittavia taitoja. Valmistuttuaan opiskelijan on osattava kommunikoida, tehdä yhteistyötä ja hallita muita sosiaalisia taitoja. Näitä oppii vain toimiessa muiden kanssa ja siihen tarvitaan tiloja. Elävän ja vuorovaikutukseen kannustavan kampuksen idea tuli esiin myös konferenssin muita kirjastoja koskevissa esityksissä.

Kampusalueen suunnittelu eteni poikkeavasti: ensin alueelle hahmoteltiin ulkotilat eli laaja oleskelu- ja kulkuaukio ja vasta sen jälkeen suunniteltiin rakennukset ikään kuin saariksi tämän torin ympärille. Rakennusten väliset kulkuväylät ja laaja ulkoalue antavat tutkijoille, opiskelijoille ja henkilökunnalle mahdollisuuden tavata toisiaan matkalla talosta toiseen.

Suunnittelussa otettiin erityisesti huomioon toiminnallisuus ja muunneltavuus. Käyttäjien tilatarpeita kartoitettiin. Tilasuunnittelussa oli joustavuus etusijalla, sillä tieteenalojen painotukset muuttuvat ja niiden käyttämien tilojen tulee voida tarvittaessa laajeta ja tiivistyä.

Rakentaminen eteni aikataulussa neljässä vuodessa ja budjettia ei ylitetty. Kampusalue rahoitettiin pääosin veronmaksajien rahoilla, joten WU järjestää kiitokseksi vuosittain Wien Fest -tapahtuman kaikille wieniläisille. Mieleenpainuvalle arkkitehtuurille oli

käytännön perustelu: on voitava olla ylpeä rakennuksista ja jos ei ole muuta puhuttavaa, voi ainakin rakennuksista keskustella.

Preseminaarissa pääsimme näkemään rakennuksia sisältä ja ulkoa arkkitehtuurikerroksen muodossa. Vierailimme kolmessa vain opiskelijoiden ja henkilökunnan käytössä olevassa laitoskirjastossa, joiden hyviä ja huonoja puolia henkilökunta esitteli.

Yksi rakennuksista oli suunniteltu väriltään täysin mustaksi. Arkkitehdin oli pitänyt taipua käyttäjiltä tulleeseen palautteeseen ja kompromissina oli mustavalkoinen kompleksi. Arkkitehti oli perustellut asiakaspalvelupisteen kokomustaa väriä sillä, että ajatuksena oli "cave", kolo, luola, jossa voi käpertyä ja tuntea itsensä turvalliseksi. Kirjaston henkilöstö vastusti voimakkaasti asiakaspalvelupisteen mustaa väriä ja he maalauttivat sen valkoiseksi arkkitehdille siitä erikseen ilmoittamatta. Arkkitehdin saapuessa yllätyskäynnille asiasta syntyi odotetusti keskustelua ja lopputuloksena oli värien suhteen kompromissi: yksi päivystyspisteen seinä ja pylväk maalautettiin uudelleen mustaksi.

WU:n kirjasto ja oppimiskeskus - opiskelijat kampuksen sydämessä

Kirjasto- ja oppimiskeskuksen rakennuksen on suunnitellut kaarevista rakennuksistaan tunnettu Zaha Hadid. Arkkitehtuuriltaan vaikuttavin rakennus sijaitsee kampuksen keskellä. Rat-

>> Parkkikiekolla voi varata työpisteen 30 minuutiksi taukoa varten
 Kuva: Marjatta Puustinen

kaisu on ollut tietoinen: opiskelijat ovat korkeakoulun ydin. Kirjastonjohtaja Nikolaus Bergerin mukaan keskeinen sijainti luo myös paineita. Näkyvä kirjasto pysyy kaikkien mielessä ja siksi koko yliopistoyhteisöllä on mielipiteensä ja osaamista siitä, miten kirjastoa pitäisi johtaa ja minkälainen sen pitäisi olla.

Toisin kuin kampuksen suljetut laitoskirjastot, wu:n pääkirjasto on avoin kaikille. Pääkohderyhmä ovat silti 24 000 opiskelijaa. Ulkopuolisille kirjastokortti on maksullinen. Kirjaston tiloissa on tarjolla erilaisia opiskelutiloja. Tiloihin ei voi viedä omia tavaroita eikä eväitä, joten rakennuksessa on tarjolla 500 säilytyslokeroa. Käyttämänsä työpistepaikan opiskelija pystyy varaamaan 30 minuutiksi parkkikiekolla, joita oli tarjolla kaikissa asiakaspalvelupisteissä. Henkilökunnan mukaan parkkikiekko on hyvä tapa muistuttaa työpisteiden varaamisesta, mutta ei tämäkään käytäntö aukottomasti toimi.

Kirjastotilaan kuljetaan turvaporttien kautta. Henkilökunta työskentelee asiakaspalvelupisteessä suljetussa tilassa lasiseinän takana. Käteistä ei käytetä kirjastomaksuihin, vaan ne hoidetaan itsepalveluna tilassa olevilla maksuautomaateilla, mikä ihmetyttää verkkopankkipalveluihin tottunutta.

Moderni rakennus houkuttelee monipuolisilla palveluilla opiskelijoita, mutta wau-arkkitehtuurinsa

vuoksi myös satunnaisia vierailijoita. Muutaman käyttövuoden jälkeen myös parannettavaa on löytynyt. Aulan tapahtumatila on aktiivisesti käytössä, mistä aiheutuu melua. Myös auringonvalon ja lämpötilan säätelyn kanssa on ollut haasteita. Kirjastokierroksella huomasimme ylemmien kerrosten sisäilman vaativan parempaa ilmastointia.

Henkilökunnan työpisteitä osa meistä pääsi katsomaan erillisellä tutustumiskierroksella. Työhuoneiden mitoitus henkilömäärää kohti on tehty neliömäärän sijaan periaatteella ikkunaruuu per henkilö. Kukin tiimi saa vapaasti järjestää ja kalustaa työtilansa tiettyjen kalustevaihtoehtojen avulla. Sähköpöytiä ei näkynyt. Kasveja saa tuoda tilaan, jos huolehti niistä itse. Henkilöstöllä on kahvi- ja vuoristovesietu, jälkimmäistä sai hanasta kylmänä tai hiilihapotettuna vaihtoehtona.

Muunneltavuuden merkitys korostui tässäkin kirjastossa muiden seminaarissa esiteltyjen kirjastotilojen tapaan. Se on oleellista, jotta muutoksiin tulevaisuudessa kymmenien vuosien päähän voidaan vastata. Samoin joustavuus on tärkeää, kun pitää huomioida eri asiakkaiden eri tarpeet eri ajankohtina. Muunneltavuutta saadaan aikaan esimerkiksi helposti siirrettävillä kalusteilla. Opetustilojen osalta todettiin, että niitä koskevien tilarat-

kaisujen tulee tukea muutakin kuin perinteistä luokahuoneen ”opettajan pöytä - pulpetti” -asettelua.

Tilan tulee palvella käyttäjiä

Seminaarissa esiteltiin wu:n kirjastorakennuksen lisäksi muitakin selkeästi maamerkeiksi tai organisaation käyntikortteiksi suunniteltuja vaikuttavan näköisiä rakennuksia Rolex Learning Centerin jättimäisestä, sisäseinättömästä juustosiivusta Cottbusin papyruskääröön ja Sheffieldin timanttiin. Osa niiden ratkaisuista on toimivia, osa ei. Mielenkiintoista on se, että lähes kaikkien rakennusten – sekä uusien että vanhojen - haasteet liittyivät ilmastointiin, lämmitykseen ja yleiseen melutasoon.

Yleishavaintomme konferenssista oli, että korkeakoulukirjastojen rakennusten suunnittelussa opiskelijat ovat tärkein asiakasryhmä. Kaikkea opiskelijoilta saatua käyttäjäpalautetta pidetään tärkeänä. wu:n kirjastonjohtaja Nikolaus Berger totesi kirjastokierroksella, että opiskelijat istuvat kampuksella jopa rehtoria ylemmällä ”oksalla”. Ineke van der Kramer kertoi Rotterdamin yliopiston kirjaston peruskorjaushank-

keessa käytetyistä monista opiskelijoiden osallistamisen muodoista. Niitä ovat houkuttelevat uutispätkät, paljastukset, tietoisuutta luovat tilaisuudet, äänestykset, opiskelijoiden ottaminen mukaan päättämään (esim. kalusteiden valitseminen) ja tilojen prototyypien testaukset.

Konferenssiesitelmissä läpikäytyissä asiakaskyselyissä vastaukset noudattivat sitä, mitä olemme tottuneet kuulemaan: tarvitaan enemmän tilaa; tarvitaan tiloja, jotka ovat vapaamuotoisessa käytössä, jne. Uusia ajatuksia saadaan kun käyttäjiltä ei kysytä, mitä he haluavat kirjastoon, vaan pyydetäänkin ideoita visiosta, missiosta, uusista tavoitteista ja tulevaisuudesta.

Arkkitehtien ja kirjastolaisten yhteistyön sujuvuuden tärkeyttä korostettiin paljon. Rakennushankkeen koordinointi vaatii onnistunutta viestintää myös sidosryhmien ja päättävien tahojen kuten yliopiston johdon suuntaan. Yhteinen keskustelu on tärkeää, jotta ymmärrys tavoitteista lisääntyy. Konseptoinnin merkitys tuli esille hankkeissa: esimerkiksi wu:n kirjasto- ja oppi-

WU-kampus, keskellä avaruuslaivaa muistuttava kirjasto- ja oppimiskeskus
 Kuva: Jonna Toukonen

miskeskusrakennuksen toimintojen ja palvelujen konsepteja oli mietitty hyvissä ajoin, 2 - 3 vuotta ennen varsinaista rakennuksen konkreettista suunnittelua.

Seminaarin viimeisessä esitelmässä Christian Lauersen Tanskan kuninkaallises- ta kirjastosta muistutti, että rakennus voidaan suunnitella monumentiksi, mutta tilan tärkein tehtävä on palvella käyttäjiä, niin asiakkaita kuin henkilökuntaa.

Konferenssiin osallistui 150 kirjastoammattilaista ja arkkitehtiä. Seuraavan kerran tapahtuma järjestetään 2020 Luxemburgissa. Siellä on mahdollisuus tuoda esille myös kotimaisia rakennushankkeita ja tilakonsepteja.

Tietoa kirjoittajista:

RISTO HEIKKINEN
kehittämispäällikkö
Jyväskylän yliopisto,
Avoimen tiedon keskus
risto.v.heikkinen@jyu.fi

SUVIPÄIVI PÖYTÄLAAKSO-KOISTINEN
hallintopäällikkö
Tampereen yliopiston kirjasto
suvipaivi.poytalaakso-koistinen@uta.fi

MARJATTA PUUSTINEN
palvelupäällikkö
Lapin korkeakoulukirjasto
marjatta.puustinen@ulapland.fi

JONNA TOUKONEN
palvelupäällikkö
Tiedekirjasto Tritonia
Jonna.Toukonen@tritonია.fi

Linkit:

WU:n kirjasto:

<https://www.wu.ac.at/en/library/>

Konferenssin sivut:

<https://www.wu.ac.at/en/library/liber-lag-2018/>

• twitter: #liberlag2018

Aikaisemmat konferenssit ja niiden esitelmät:

<https://libereurope.eu/strategy/research-infrastructures/architecture/>

Rolex Learning Center:

<https://rolexlearningcenter.epfl.ch/>

• opiskelijoiden mielipiteitä

<https://www.youtube.com/watch?v=v54g1xfDWoI>

University Library Cottbus–Senftenberg:

<https://www.b-tu.de/en/bibliothek>

Diamond - University of Sheffield:

<https://www.sheffield.ac.uk/diamond>

Christian Lauersenin blogi:

<https://christianlauersen.net/author/clauersen/>